РАДА
ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

КОМІТЕТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
з питань правоохоронної діяльності

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008, www.rada.gov.ua

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

ВИСНОВОК
на проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою удосконалення законодавства щодо відповідальності за міжнародні злочини шляхом гармонізації з Римським статутом Міжнародного кримінального суду» (реєстр. № 16050 від 07 вересня 2026 року)

Комітет Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності на засіданні 12 листопада 2026 року (протокол № 250) на виконання доручення Голови Верховної Ради України Стефанчука Р.О. розглянув проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою удосконалення законодавства щодо відповідальності за міжнародні злочини шляхом гармонізації з Римським статутом Міжнародного кримінального суду» **(реєстр. № 16050)**, поданий народними депутатами України Бакумовим О.С., Іонушасом С.К., Павлюком М.В. та іншими народними депутати України.

Метою законопроєкту є узгодження положень Кримінального кодексу України (далі – КК України) у частині відповідальності за найбільш тяжкі міжнародні злочини (передусім за злочин агресії та воєнні злочини) з нормами міжнародного кримінального права, зокрема з нормами Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі - РС МКС), на виконання статті 8 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами від 2014 року.

Загалом, відповідними положеннями законопроєкту пропонуються:

- виключити з КК України статті 432 «Мародерство» і 433 «Насильство над населенням у районі воєнних дій», внести зміни до статті 401 «Поняття військового кримінального правопорушення», викласти у новій редакції статті 434 «Недбале виконання обов'язків щодо хворих і поранених осіб» і 437 «Злочин агресії» КК України;

- передбачити кримінальну відповідальність за: воєнні злочини проти особи (стаття 438 КК України в редакції проекту); воєнні злочини проти власності (нова стаття 438^1 КК України); воєнні злочини, що полягають у застосуванні заборонених методів ведення війни (нова стаття 438^2 КК України); воєнні злочини, що полягають у застосуванні заборонених засобів ведення війни (нова стаття 438^3 КК

України); воєнні злочини проти культурних цінностей (нова стаття 438^4 КК України);

- викласти у новій редакції частини другі статей 216 і 297^1, частину першу статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), а також статтю 4 Закону України «Про застосування амністії в Україні».

Зокрема, за основу оновленої редакції *статті 437 КК України* взято статтю 8bis РС МКС, яка передбачає відповідальність за планування, підготовку, ініціювання або вчинення акту агресії. У примітці до цієї статті закріплено визначення акту агресії, критерії суб'єкта злочину, а також положення щодо тлумачення термінів з урахуванням вимог міжнародного права.

Запропонована редакція статті 437 КК України одночасно враховує підходи до кримінальної відповідальності за злочин агресії, що сформувалися в українській правовій системі під час російської збройної агресії проти України, відступ від яких є небажаним з міркувань національної безпеки.

Суб'єктом злочину агресії визначається особа, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, чи особа, яка спроможна істотно впливати на політичні, військові, економічні, фінансові, інформаційні та інші процеси у власній державі чи за її межами або керувати конкретними напрямами політичних чи воєнних дій.

При цьому, визначення суб'єкта є ширшим за визначення суб'єкта злочину агресії, ніж це передбачено джерелами міжнародного права, оскільки відступ до більш вужчого (лідерського) розуміння суб'єкта злочину агресії призведе до декриміналізації діянь значної групи російських посадовців, що є небажаним з міркувань національної безпеки та кримінально-правової політики України. З аналогічних причин законопроєктом не запроваджуються обмеження щодо лідерського статусу співучасників злочину агресії (підбурювачів, організаторів чи пособників).

Визначення акту агресії враховує положення статті 8bis РС МКС, статті 3 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року, одночасно зберігаючи визначення ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій з чинної редакції статті, як форму акту агресії. Міжнародно-правові акти передбачають протиправність планування, підготовки, ініціювання або вчинення акту агресії, однак недостатньо чітко враховують обставини, коли акт агресії вже вчинений і фактично відбувається агресивна війна. Агресія рф проти України триває з 2014 року, а отже, значна кількість діянь має кваліфікуватись як ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій.

Законопроєктом виокремлюється чіткий *перелік конкретних складів воєнних злочинів (каталог)*, що розподілений між п'ятьма статтями за безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення. Це воєнні злочини, які спрямовані 1) проти особи, 2) проти власності, 3) полягають у застосуванні заборонених міжнародним гуманітарним правом методів війни, 4) полягають у застосуванні заборонених міжнародним гуманітарним правом засобів ведення війни, 5) спрямовані проти культурних цінностей.

Каталогом охоплено максимально широке коло діянь, що визнаються

воєнними злочинами згідно з міжнародним правом, зокрема всі злочини, передбачені статтею 8 РС МКС. Найменування злочинів адаптовано з урахуванням офіційних перекладів українською мовою офіційних текстів РС МКС, Елементів злочинів РС МКС, інших джерел міжнародного права, юридичної техніки та термінології, використаної в кримінальному законі України.

Кожна зі статей містить принаймні один основний та кваліфікований склади кримінального правопорушення. Основі склади воєнних злочинів характеризуються множинністю форм їх вчинення, що позначаються окремими пунктами відповідної частини статті. Типовою кваліфікуючою ознакою є спричинення загибелі людини, зміст якої розкривається у пункті 4 примітки до статті 438 КК України з урахуванням усталеного змісту цієї ознаки в законодавстві України про кримінальну відповідальність, а також підходів міжнародного кримінального та гуманітарного права.

Відповідними положеннями законопроєкту пропонується *підвищити покарання за окремі воєнні злочини* (від 8 до 15 років позбавлення волі). Наразі навіть у випадках вчинення значної кількості епізодів воєнних злочинів (катування, нелюдського поводження, зґвалтування тощо), коли жоден з них не кваліфікується за частиною другою статті 438 КК України, максимальний розмір покарання обмежений верхньою межею покарання у вигляді 12 років позбавлення волі.

У межах окремих статей злочини згруповані за *ознакою вчинення в умовах міжнародного та неміжнародного збройних конфліктів* (за можливості в межах одного складу злочину об’єднано контекст міжнародного та неміжнародного збройних конфліктів).

У каталозі передбачено діяння, що визнаються воєнними злочинами згідно з міжнародним правом, наприклад напад на установки, що містять небезпечні сили, примусове нав’язування громадянства окупаційною владою населенню окупованої території або напад, основною метою якого є тероризування цивільного населення.

Законопроєктом передбачено можливість прогресивного розвитку каталогу воєнних злочинів за міжнародним кримінальним правом, що враховує особливості збройного конфлікту в України, специфічних для українського контексту викликів та розвитку міжнародного гуманітарного права після укладення РС МКС.

У пункті 9 частини третьої *статті 438 КК України* (в редакції проекту) передбачено відповідальність за набір або вербування особи, яка не досягла вісімнадцяти років, до складу збройних сил чи інших державних військових формувань або інших, крім державних, формувань (груп), що беруть участь у збройному конфлікті, використання такої особи для активної участі у конфлікті, а також пропаганда, спрямована на забезпечення вступу таких осіб на військову службу на боці супротивної сторони конфлікту.

Запропонована редакція відрізняється від статей 8(2)(b)(xxvi) та 8(2)(e)(vii) РС МКС, передбачаючи відповідальність за ширший перелік діянь (залучення до активної участі у конфлікті та пропаганда), а також підвищений вік потерпілого (18 років замість 15 років).

Відповідними положеннями законопроєкту враховуються масштабні та систематичні порушення рф норм міжнародного гуманітарного права щодо

захисту культурних цінностей шляхом конкретизації та вдосконалення кримінальної відповідальності за воєнні злочини проти культурної спадщини України. РС МКС переважно оперує загальними кваліфікаціями воєнних злочинів, які охоплюють посягання на культурні цінності, проте існують спеціальні міжнародно-правові норми, встановлені Гаазькою конвенцією 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту та її Протоколами 1954 і 1999 років. Другий протокол 1999 року визначає перелік істотних порушень Конвенції 1954 року та її Протоколів, щодо яких держави-учасниці Протоколу повинні вживати таких заходів, які можуть виявитися необхідними, для їх визнання кримінальними злочинами згідно з її національним законодавством.

Ці істотні порушення імплементовано до складів воєнних злочинів, передбачених *статтею 438⁴ КК* (в редакції проекту). З огляду на загрозу, яку створюють дії рф, спрямовані на знищення культурної ідентичності та привласнення культурної спадщини українського народу, частина перша статті 438⁴ криміналізує діяння, заборонені статтею 9 Другого протоколу 1999 року.

З огляду на те, що передбачені *зміни до розділу XX Особливої частини КК України* не скасовують кримінальної протиправності діянь, не пом'якшують кримінальної відповідальності та не поліпшують становища особи, законопроєктом пропонується передбачити, що кримінальні провадження, розпочаті за статтями 437 та 438 КК України в редакціях, чинних на момент набрання ним чинності чи чинних раніше, не підлягають закриттю; у цих провадженнях правова кваліфікація діяння не змінюється, а особи, засуджені на момент набрання чинності цим Законом на підставі статей 437 та 438 КК, не підлягають звільненню від відбування покарання у порядку частин другої та третьої статті 74 КК України.

З огляду на те, що органами правопорядку обліковано понад 200 тисяч воєнних злочинів, а внесення будь-яких змін до статті 438 КК України не повинно призвести до унеможливлення кримінального переслідування за їх вчинення чи скасування кримінальної відповідальності, у кожній статті 438–438⁴ КК України (в редакції проекту) залишено таку форму об'єктивної сторони кримінального правопорушення, як віддання наказу, що передбачено чинною редакцією статті 438 КК України.

Також у пункті 6 частини другої *статті 438² КК України* (в редакції проекту) пропонується зберегти наявну в чинній статті 438 КК України форму об'єктивної сторони кримінального правопорушення у вигляді інших порушень норм Міжнародного гуманітарного права, передбачених міжнародними договорами, за відсутності ознак злочинів, зазначених у статтях 438–438⁴ КК України. Збереження цього положення додатково вказує на відсутність декриміналізації будь-яких воєнних злочинів, передбачених чинною редакцією статті 438 КК України, у зв'язку із запропонованими змінами до КК України, проте застосування цього пункту можливе у виняткових випадках вчинення воєнних злочинів, не передбачених іншими пунктами каталогу.

З Основної частини КК України пропонується *виключити статті 432 і 433* (відповідальність за мародерство та насильство над населенням в районні воєнних

дій) та *внести зміни до статті 434 КК України*, чим усунути дублювання змісту між положеннями КК України щодо відповідальності за військові кримінальні правопорушення та щодо відповідальності за воєнні злочини.

Такі зміни не призведуть до декриміналізації поведінки, оскільки діяння, що наразі охоплюються статтями 432–434 КК України, будуть охоплюватися або відповідними положеннями щодо воєнних злочинів (розбій, вчинений щодо населення в районі воєнних дій, якщо він скоєний суб'єктом військових кримінальних правопорушень стосовно громадянина протилежної сторони міжнародного збройного конфлікту), або відповідними положеннями щодо загальнокримінальних правопорушень (розбій, вчинений щодо населення в районі воєнних дій, якщо він скоєний суб'єктом військових кримінальних правопорушень стосовно громадянина України).

Законопроєктом передбачається доповнення *Прикінцевих та перехідних положень КК України* нормою, яка дає можливість кримінального переслідування та покарання осіб за діяння, що на час їх вчинення вже визнавалися злочином агресії, злочинами проти людяності, воєнними злочинами чи злочином геноциду, але ще не визнавалися кримінально протиправними згідно з кримінальним законодавством України.

Зміни до *статті 216 Кримінального процесуального кодексу України* передбачають визначення підслідності оновленої групи статей 438 - 438^4 КК України. За загальним правилом, досудове розслідування кримінальних правопорушень, що передбачені статті 438 КК України, здійснюють слідчі органів безпеки. Водночас пропонується спростити порядок визначення підслідності у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтями 438–438^4, 442^1 КК України, надавши повноваження Генеральному прокурору (особі, яка виконує його обов'язки) або уповноваженим ним прокурорам право визначити підслідність або доручити здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, як це передбачено частиною першою статті 615 КПК України щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407 та 408 КК України.

Враховуючи кількість вчинюваних воєнних злочинів, способи та територіальне поширення їх вчинення, а також час, необхідний для вивчення кожного кримінального провадження для надання оцінки ефективності досудового розслідування, пропонується надати прокурору - процесуальному керівнику повноваження визначати орган досудового розслідування щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтями 438 - 438^4, 442^1 ККУкраїни, без обов'язкового встановлення неефективності досудового розслідування.

З метою забезпечення однакового застосування прокурорами запропонованої норми КПК України про доручення досудового розслідування щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтями 438 - 438^4, 442^1 КК України, іншому органу досудового розслідування Генеральний прокурор може врегулювати це питання, користуючись повноваженнями, передбаченими Законом України «Про прокуратуру».

Заслухавши інформацію доповідача, з'ясувавши позицію народних депутатів України – членів Комітету та запрошених осіб, взявши до уваги надані висновки міністерств, органів судової влади та органів досудового слідства, правозахисників та наукових установ, всебічно обговоривши питання, народні депутати України - члени Комітету погодились із необхідністю подальшого приведення положень національного кримінального законодавства з нормами РС МКС та законодавчого забезпечення кримінально-правового переслідування за найбільш тяжкі міжнародні злочини, передусім за злочин агресії та воєнні злочини.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України також висловило низку зауважень до законопроєкту.

З огляду на зазначене та керуючись пунктом 2 частини першої статті 16 Закону України «Про комітети Верховної Ради України», частиною третьою статті 93, пунктом 1 частини першої статті 111, пунктом 1 частини першої статті 114 Регламенту Верховної Ради України, Комітет з питань правоохоронної діяльності вирішив рекомендувати Верховній Раді України проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою удосконалення законодавства щодо відповідальності за міжнародні злочини шляхом гармонізації з Римським статутом Міжнародного кримінального суду» (реєстр. № 16050) **включити до порядку денного шістнадцятої сесії** Верховної Ради України дев'ятого скликання та за результатами розгляду в першому читанні прийняти його **за основу.**

Співдоповідачем на пленарному засіданні Верховної Ради України визначено Голову Комітету з питань правоохоронної діяльності – народного депутата України Іонушаса Сергія Костянтиновича.

Проєкт постанови Верховної Ради України додається.

Просимо розглянути.

Голова Комітету **С. Іонушас**

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Іонушас Сергій Костянтинович
Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000000D0512F003BA2DC00
Дійсний до: 12.12.2026 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-27/3-2026/270894 від 13.11.2026
2397099